

J. J. Mikkolan juhlakirja.

Finnisch-ugrische Forschungen XXIX. Helsinki 1946. 344 sivua.
Hinta nid. 300 mk.

Professori J. J. Mikkola, nyt jo vainaja, sai vastaanottaa täyttäessään 80 vuotta viime heinäkuun kuudentena vankan niteen ystävien ja työtovereiden kädestä lähteneitä tutkimuksia. Kirjoittajain monilukuisuus on kaunis osoitus kunniavanhuksen ystäväpiirin laajuudesta, heidän aiheitensa moniulotteisuus hänen lingvistisen tietämyksensä syvyydestä. Juhlakirja on ollut, niin uskon, vainajalle läheisin teos hänen viimeisinä elinvuikkoinaan.

Virittäjän salliman tilan puitteissa on tyydyttävä vain niiden kirjoitusten esittelyyn, jotka kuuluvat lehden aihepiiriin, eikä tätäkään työtä voi valitettavasti suorittaa muuta kuin päällisin puolin. Sanomattakin lienee selvää, että lyhyt selostus ei tee täyttä oikeutta kirjoittajille.

PAAVO RAVILA käsittelee artikkelissaan suomen kielen bahuvihi-sanoja, s.o. sellaisia sanaliittoja, joiden merkitys poikkeaa siitä, mitä yhdysosat edellyttäisivät (*vääräsääri* = vääräsäärinen, *paljasjalka* = pal-

jasjalkainen). Näitä ei voi pitää itsenäisistä lauseista lyhentyneinä (*vääräsääri* < *väärä on sääri*), kuten bahuvrinien synty indo-eurooppalaisissa kielissä on tavallisesti selitetty, vaan kysymys on konneksioista, joissa sanaliitto on alunperin esiintynyt *a d j e k t i i v* iattribuuttina (*vääräsääri-mies*). Suomessahan ei ole, kuten kirjoittaja huomauttaa, enemmän kuin sen sukielissäkään jyrkkää rajaa substantiivien ja adjektiivien välillä; esim. *kivitalo* käsitetään yleensä 'kiviseksi taloksi'.

LAURI KETTUNEN pohtii kirjoituksessaan suomen abessiivin *-tta*, *-ttä* -päätettä. Hän myöntää mahdolliseksi sen vepsäläisperäisyyden, mutta samalla toteaa, että vatjassa niinkään on abessiivin päätteenä *-tta*, *-ttä*. Suomen murteiden osalta on kuitenkin kyseessä vanha karjalaisuus; toinen asia sitten on, mistä karjalan kieli on päätteen omaksunut, vepsästä vaiko vatjasta. Kettusen antamat viitteet ovat mielenkiintoisia ja varteenotettavia, mutta asian lopullinen ratkaisu vaatii vielä lisäselvityksiä, niin kuin kirjoittaja itsekin esityksensä lopussa myöntää.

LAURI HAKULINEN on saanut tutkielmaansa aiheen suomen *väsyä*-sanasta. Suhteellisen vanhana hän pitää merkitystä 'kulia, vähetä', joka sanalla on murteittain vieläkin. Nykyinen olisi kehittynyt konsosiaatioissa, joissa on puhe *v o i m i e n* vähenemisestä: »Laulajan väki vässyy, Sormet soittajan kulluut». Edelleen kirjoittaja pitää mahdollisena, että verbin kantana oleva **väsä* ja suomen *vähä* kuuluvat etymologisesti samaan yhteyteen.

NIILLO IKOLA selvittää, minkä vuoksi osassa länsimurteita käytetään persoonapronomineista sellaisia monikon genetiivejä kuin *mēn*, *mejän*, *meän*, *meijän*. Kirjoittajan mukaan näiden kohdalla on lähdeä alkumuodosta, johon sisältyy *p a l a t a a l i* spirantti, ei *dentaalispirantti*, niin kuin aikaisemmin on oletettu. Koska persoonapronominien monikkomuodot länsimurteissa ovat varhemmin olleet *k*-loppuisia (**mek*, **tek*, **hek*), on täysin odotuksenmukaista, että *k:n* paikalla heikossa asteessa on esiintynyt spirantti, joten genetiivit olisivat siis kuuluneet **meyen* ~ **meyän* ~ **meiyän*. Kirjoittaja osoittaa vakuuttavasti, että murteiden nykyinen kanta on tältä pohjalta luontevasti selitettävissä.

MARTTI RAPOLA valaisee runsailla poiminnoilla vanhasta kirjasuomesta *sisu*-sanana eri merkitystehtäviä, näitä täydentävät vielä murteista saadut lisät. Eri tahoilta kertyneet ainekset viittaavat yhtäpitävästi siihen, että käsitys ihmisen sisimmästä, hänen »sisustaan», on alkuaan ollut pessimistinen (»paha sisu»). Vähitellen on sana *sisu* saanut myös positiivista sisältöä, se on kehittynyt eräissä murteissakin merkitykseen 'kärsivällisyys, sitkeys', mistä nykyiseen käyttöön on ollut enää suhteellisen lyhyt askel.

MARTTI RÄSÄNEN tutkii kirjoituksessaan sanaston alalla eurooppalaisissa kielissä, eritoten ims. kielissä ja venäjässä, ilmenevää Volgan-bolgaarien vaikutusta. Esitykseen sisältyy viitisenkymmentä venäläistä sanaa, joita kirjoittaja pitää Volgan-bolgaarien tai heidän jälkeläistensä tšuvvasien välityksellä saatuina. Osa sanoista on lainautunut edelleen venäjältä mm. suomeen (esim. *majakka*, *piirakka*, *sukuna* ja *hamutta*). Merkillisintä on kuitenkin todeta, että on ainakin kolme sanaa, nimittäin *humala*, *omena* ja *sima*, jotka itämerensuomalaiset kansat näyttävät omaksuneen muinailta bolgaareilta ilman välisiä.

Laajin tähän niteeseen sisältyvistä tutkimuksista on ERKKI ITKOSEN

toistasataa sivua käsittävä »Zur Frage nach der Entwicklung des Vokalismus der ersten Silbe in den finnisch-ugrischen Sprachen, insbesondere im Mordwinischen». Tutkimuksen alkupuoli on arvostelua v. 1944 ilmestyneestä W. STEINITZIN kirjasta »Geschichte des finnisch-ugrischen Vokalismus», mutta sen ohessa myös omien näkökantojen esittelyä. Yksityiskohtiin puuttumatta tulkoon todetuksi, että Itkonen asettuu yleensä hylkävälle kannalle Steinitzin teorioiden suhteen. Enemmän huomiota ovat saaneet osakseen ostjakki ja tšeremissi, nuo Steinitzin »avainkielet», sekä mordva. Systemaattisinta on esitys mordvan kohdalla, joten niillä, jotka vastedes tutkivat tämän kielen vokalisemia, on jo melkoisesti valmista raiviota takanaan. Suurta hyötyä tutkimuksesta on myös niille, jotka etymologioissaan joutuvat mordvalaisten sanojen pariin. Terävänäköisyyttä ja vaivaa vaatineesta työstä olemme kaikki Erkki Itkoselle kiitoksen velkaa.

Mainintaa vaille jääneet tutkimukset liikkuvat osittain lapin (NIELSEN, QVIGSTAD, T. I. ITKONEN), permiläisten kielten (UOTILA) ja vogulin (TOIVONEN, MATTI LIIMOLA) alalla, osittain samojedilaisten ja altailaisten kielten parissa (RAMSTEDT, LEHTISALO, PENTTI AALTO, A. J. JOKI). Slaavilais-balttilaisten ja itämerensuomalaisten kielten välisiä kosketuksia käsitellään kolmessa kirjoituksessa (KALIMA, NIEMINEN, KIPARSKY). Folkloren alaltakin on pari tutkielmaa (HARVA, MANSIKKA).

V. Rla.